

TEKAFÜL (İSLAMİ) SİGORTACILIK SİSTEMİNİN DÜNYADAKİ GELİŞİMİ VE TÜRKİYE'DE UYGULANABİLİRLİĞİ

İsmail Yıldırım

Hitit Üniversitesi

(Öğretim Görevlisi)

ismailyildirim@hitit.edu.tr

Özet

Tekâful Sigortacılık Sistemi İslami esaslara göre çalışmaktadır. Tekâful'de faiz, kumar ve şüphe yoktur. Bu tür sigorta şirketleri toplanan primleri faizsiz yatırım araçlarına yatırmaktadırlar.

Bu çalışmada; Tekâful Sigortacılık Sisteminin çalışma prensipleri ve Dünyadaki gelişimi incelenmiştir. Ayrıca bu sistemin Türkiye'ye uygunluğu ve sigortacılık sektörüne olası katkıları tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Tekâful, İslami Sigorta, Türk Sigortacılık Sistemi*

Alan Tanımı: *Sigortacılık, İslami Finans (İşletme)*

DEVELOPMENT OF TAKAFUL (ISLAMIC) INSURANCE SYSTEM ON THE WORLD AND ITS APPLICABILITY IN TURKEY

Abstract

Tekaful insurance system works on islamic basis. Tekaful system doesn't include gamble, interest and doubt. These kind of insurance companies invest the insurance premium to the interest-free investment instruments.

In this study, development on the world and working principles of takaful insurance system was researched. Also, suitability to the Turkey and contribution to the insurance sector of this system was discussed.

Keywords: *Takaful, Islamic Insurance, Turkish Insurance System*

JEL Code: G22

1.GİRİŞ

Bireylerin sahip olduğu dini inançlar günlük yaşamlarının yanı sıra yatırım alışkanlıklarını da etkilemekte ve yönlendirmektedir. Özellikle İslam inancına

sahip bireyler dinin emrettiği şekilde faiz getirisi elde etmek istemeyebilirler. Bundan dolayı bazı fonlar ekonomiye kazandırılmamakta ve atıl kalmaktadır. Faiz hassasiyetinden dolayı ekonomiye kazandırılmayan fonlar için çeşitli enstrümanlar geliştirilmiştir.

Günümüzde İslami finans diye tabir edebileceğimiz faizsiz finans sektöründeki hızlı büyüme ve gelişme sayesinde, sektörün uluslararası finans sistemi içindeki payı hızla artmaktadır. İslami finans sadece Müslüman ülkelerde uygulanan bir sistem olmaktan çok tüm dünyada uygulanan finansal bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Son zamanlarda sigortanın dini açıdan uygunluğu İslam alimleri tarafından öteden beri tartışa gelen bir konudur. Sigortayı İslami olarak uygun bir araç olarak görmeyen bazı uzmanlar, tekafülün sigortanın yerine geçebilecek ve dini açıdan olumlu değerlendirilebilecek bir koruma aracı olduğunu savunmaktadır.

Bu çalışmada uygulama örnekleri Türkiye'de görülmeye başlayan Tekafül sigortacılık sisteminin işleyiş özelliklerinden bahsedilerek Türkiye'deki durumu hakkında bilgi verilmiştir.

2.TEKAFÜL SİGORTACILIK SİSTEMİ

Tekafül diğer kullanılan adıyla İslami sigortacılık yönteminin uygulama esasları İslam dininin emir ve yasaklarına dayanmaktadır.

Tekâfül Sisteminin amacı belirli bir risk gurubundaki bireyleri bir araya getirerek karşılaşılan tehlikelerde zararı en aza indirmek veya bireylerin toplumsal yaşantılarını alt üst etmesine izin vermeden hasarlarının telafisini sağlamaktır. Bu sistemde, aynı zamanda, amaç kâr elde etmek değil, bir riskin bir diğeri hesabına üstlenilmesi prensibi ile müşterek garantinin sağlanmasıdır (Karayazgan, 2008:109).

Tekâfül, "dayanışma" anlamına gelmekte olup, Arapça kökenli bir kelime olan *kefaletten* türemiştir. İslam dünyasında çeşitli ülkelerde, farklı yorumlarla uygulanmaktadır. Bu yorumlar birbirinden oldukça değişkenlik gösterebilmekle birlikte, genellikle aşağıdaki ilkelerden en azından bir kısmına uymaktadır:

- Kâr amacı gütmeyen sigortalıların bir araya geldiği kooperatif sigortacılığı,
- Sigorta şirketinin biriktirdiği fonların faiz dışı yatırım araçlarında değerlendirilmesi,

- Hasar ve sorumlulukların katılımcıların paylarına göre bölündüğü bir toplumsal sigorta havuzu modeli.

Tekafül sigortanın aşağıdaki unsurları içermemesi gerektiğine inanılmaktadır (<http://www.tekafulsigorta.com>):

- Faiz (*riba*)
- Aşırı risk alma (*maisir*)
- Sözleşmede belirsiz ya da net olmayan hususlar (*gharar*)
- İslami olarak uygun olmadığı düşünülen yatırımlar (*haram*)

Tekafül sigortacılık sisteminin diğer sigorta uygulamalarından farklı yönleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Sigorta ve Tekafül Sigortanın Karşılaştırılması

Tekafül	Sigorta
Tekafül, karşılıklı dayanışma esaslıdır.	Klasik sigorta, sadece ticari faktörleri esas alır.
Tekafül'de faiz, kumar ve şüphe yoktur.	Klasik sigortalar faiz, kumar ve şüphe içerir.
Katılımcı tarafından ödenen primlerin bir kısmı veya tamamı diğer katılımcıları potansiyel risklere karşı korumak için Tekafül Fonuna aktarılır.	Klasik sigorta şirketlerine ödenen primler beklenen riskler karşılığında kendilerine aittir.
Tekafül şirketleri, mevcut yasaların yanı sıra Şer'i Denetleme Kuruluna tabidir.	Klasik sigorta şirketleri, sadece mevcut yasalara tabidirler.
Tekafül Fonu ile sermayedarların hesapları arasında tam bir ayırım vardır.	Poliçe sahipleri tarafından ödenen primler şirkete gelir kabul edilir ve hissedarlara ödenir.
Tekafül Fonundaki herhangi bir fazlalık sadece katılımcılar arasında Vekalet ve Mudarebe modellerine göre dağıtılır.	Bütün fazlalıklar ve karlar sermayedarlara aittir.
Katılımcının bir açığı olması durumunda Tekafül Fonunu yöneten Tekafül Operatörü (Vekil) katılımcıya faizsiz borç (Karz-ı Hasen) sağlar.	Açık durumunda klasik sigorta şirketi riskleri üstlenir.
Katılımcıların ve hissedarların birikimleri İslami kurallara uygun yatırımlarda kullanılır.	Yatırımlarda kullanılacak fonların İslami kurallara uygun olması zorunlu değildir.
Tekafül şirketleri, İslami prensiplerle çalışan kendi Reasürans Sistemi olarak ReTekafül şirketlerine sahiptir.	Klasik sigorta şirketlerinde Reasürans Şirketlerinin İslami prensiplerle çalışması zorunlu değildir.

Kaynak: http://www.kuveytturk.com.tr/pages/sigorta_sss.aspx

Genel olarak bakıldığında, tekafül sigortacılık sisteminin temeli ortaklığa dayanmaktadır. Risk ortaklar arasında dağıtılmaktadır. Tekafül sigortacılığının en önemli diğer bir özelliği ise toplamış oldukları primleri faizsiz finansman enstrümanlarına yatırmasıdır.

Batılı ülkelerde ortaya çıkan haliyle sigortanın İslam hukuku açısından caiz sayılıp sayılmayacağı tartışmalıdır. Buna karşılık, İslam kültürünün kendi toplumsal güvence sistemi olan tekâfül, İslami hukuka uygundur (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Tekafül>).

Tekafül sigortacılık sisteminin uygulama esaslarına baktığımızda çeşitli şekillerde uygulanan modelleri vardır. Tekafül esasına dayanan Wakalah Modeli, Mudarebe Modeli, Hibrid Modeli, Wakalah-Wakıf Modeli olmak üzere 4 temel modeli vardır.

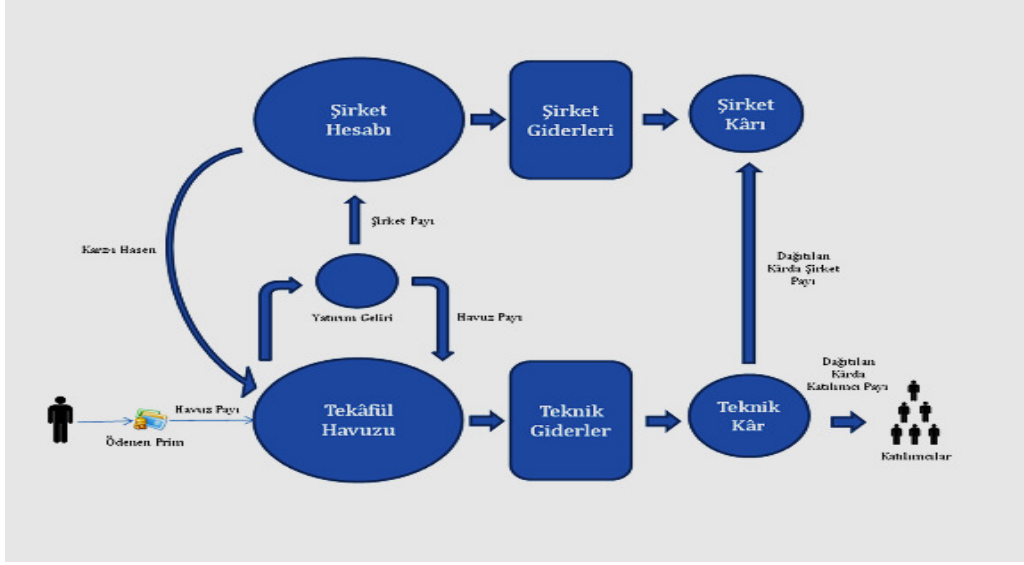
2.1.Wakalah Modeli

Wakalah modelinde katılımcıların (sigortalılar) yatırmış oldukları bağışlar (sigorta primleri) bir havuzda toplanmaktadır. Bu sistemde havuzda toplanan paraları yönetme karşılığında belli bir oranda yönetici ücreti kesilmektedir. Bu kesinti daha önce belirlenmiş ve ilan edilmiş bir kesintidir. Wakalah ücretini alan fon yöneticisi havuzda toplanan paraları islami kurallara göre yönetmektedir (AlNemer, 2013:237-238).

Wakalah modelinde katılımcı, sigorta karşılığında belli bir katkı payı (sigorta primi) ödemektedir. Katılımcıların ödemiş oldukları bu paylar havuzda tutulmaktadır zarar meydana geldiğinde bu zararlar buradan karşılanır. Sene sonunda meydana gelen tüm karlılıklar ve yükümlülükler fazlası katılımcılara geri ödenmektedir.

2.2.Mudarebe Modeli

Mudarebe, Taraflardan birinin sermayesini, diğerinin ise emeğini ortaya koyarak oluşturdukları emek-sermaye (ülkemizdeki yaygın kullanımıyla kârzarar) ortaklığıdır. Mudarebe kavramında anahtar düşünce, biri sermaye, diğeri know-how(bilgi) sahibi olan iki tarafın bir araya gelerek bir projeyi gerçekleştirmeleridir (Uslu, 2005:145).

Şekil 1: Mudarebe Modelinin İşleyişi

Kaynak: http://tekaful.net/?page_id=438

2.3.Hibrid Modeli

Bu modelde şirketin alacağı ücret akit yapılırken belirlenir. Bütün giderler/masraflar bu ücretten karşılanır ve bu ücretin yetmediği durumlarda şirket sahipleri bu eksiği kendileri karşılar. Giderlerin alınan ücretten düşülmesi ve Mudarebe usulüyle gerçekleştirilen yatırım gelirlerinden şirketin payının eklenmesi sonucu şirketin kazancı ortaya çıkar. Havuzda kalan miktar ise poliçe sahiplerine dağıtılır, şirket herhangi bir pay alamaz. Ayrıca saf Hibrit modelinde yatırım gelirlerinden de şirket herhangi bir pay alamaz (http://tekaful.net/?page_id=438).

2.4.Wakalah-Vakıf Modeli

Bu modelde sigorta şirketi İslami bir vakıf veya bağış kurumu oluşturmaktadır. Katılımcılar kurulan vakıfta oluşturulan fona katkıda bulunmaktadırlar. Tekafül şirketi poliçe sahiplerine bütün hasarları ödedikten sonra artan paradan pay alabilirler.

3.DÜNYA'DA TEKAFÜL SİGORTACILIK SİSTEMİ

Dünya genelinde tekafül sigortacılık uygulamalarına baktığımızda ilk uygulamanın 1979 yılında Sudan'da başladığı görülmektedir. Ancak dünya genelinde en gelişmiş sistem Malezya'da bulunmaktadır. Bu sistem Malezya'nın yanı sıra Mısır, Cezayir, Ürdün, Tunus, Suudi Arabistan, Kuveyt, Bahreyn, Senegal ve Singapur gibi ülkelerde uygulanmaktadır.

Son yıllarda özellikle Ortadoğu'da tekafül sigorta şirketlerinin sayısı artmaktadır. Tekafül sigortası sunan bu şirketlerin bir kısmı sadece tekafül odaklı sigorta şirketleri iken, bazıları ise klasik anlamda sigorta ürünlerinin yanı sıra tekafül ürünleri de sunmaktadır. Tekafül şirketlerinin bir kısmı tekafül ürünleri sunmak amacıyla kurulurken, kimileri ise büyük sigorta gruplarının tekafül branşları olarak faaliyet gösterebilmektedir. Örneğin, Takaful Malaysia sadece tekafül sigortacılığı için oluşturulmuş bir şirkettir. Diğer taraftan, Bahreyn'de faaliyette bulunan Allianz Takaful ise ünlü Alman sigorta şirketleri grubu Allianz'ın tekafül hizmeti sunan bir şirkettir. Benzer şekilde, meşhur reasürans şirketi Swiss Re'nin retekafül hizmeti sunan Swiss Retakaful isimli bir uydu firması bulunmaktadır (<http://www.tekafulsigorta.com/2011/04/tekaful-sigorta-sirketleri.html>).

Moody's Yatırımcı Hizmetleri'nin araştırmasına göre, İslami sigortacılık sektörü artan talep nedeniyle 2015 yılına kadar 7.5 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. Tekafül uygulamalarında Arap sermayesinin yanı sıra İngiliz HSBC, Alman Allianz ve ABD merkezli AIG Sigorta da Müslüman ülkelerdeki müşterilerine Tekafül poliçeleri satmaktadır.

Şu an dünyada 33 ülkede 200'ün üzerinde tekâful (İslâmî Sigorta) şirketi olduğu belirtilmektedir. Tekâful Sigorta Sistemi'nin son yıllarda bu denli hızlı gelişmesinin temel nedenleri olarak; Dini inanışlara sahip kişilerin klasik sigortaları tercih etmemesi ve İslami Finans kurumlarının finansal varlıkları yönetmede, yatırımlardaki başarısı ile büyüme göstermesi sayılabilir(http://tekaful.net/?page_id=78).

İlk kurulan tekafül sigorta şirketi Islamic Insurance Co.Ltd şirkettir. 1979 yılında Sudan da kurulmuştur. Sudan da; 2010 yılı itibariyle 28 tekafül şirketi ve 10'dan fazla İslami esasa göre çalışan şirket vardır(Reyazat and Nazeer, 2011:15). İlk kurulan Tekâful sigorta şirketleri ve kuruldukları ülkeler (http://tekaful.net/?page_id=78):

Tablo 2: İlk Kurulan Tekafül Sigorta Şirketleri

Tekafül Şirketi	Ülke	Yıl
Islamic Insurance Co.Ltd.	Sudan	1979
Islamic Insurance Co.Ltd.	Suudi Arabistan	1979
Dar Al Maal Islami,Cenevre	İsviçre	1983
Takaful Islam Luxembourg	Belçika	1983
Takaful Islam Bahmas	Bahamalar	1983
Syarikat Takaful Malaysia Sdn Bhd	Malezya	1984
Takaful TAIBSdn Bhd	Brunei Sultanlığı	1993
Takaful IBB Bhd	Brunei Sultanlığı	1993
MNI Takaful	Malezya	1993
PT Syarikat Takaful Indonesia	Endonezya	1994
PT Asuransi Takaful Keluarga	Endonezya	1995
Syarikat Takaful Singapura Pte Ltd.	Singapur	1995
PT Asuransi Takaful Umum	Endonezya	1996

Kaynak: tekaful.net

4. TÜRKİYE’DE TEKAFÜL SİGORTACILIĞIN UYGULANABİLİRLİĞİ

Tüm dünyada klasik sigortalarda olduğu gibi Tekâfül sigorta sisteminin gelişmesinde İslami Bankaların sigorta uygulamaları büyük önem göstermektedir. Sigorta şirketlerinin en önemli dağıtım kanallarından biri olan bankalar aracılığıyla sigorta poliçelerinin yaygınlaşması ve sigorta şirketinin pazar payını geliştirmesi çok karşılaşılan bir durumdur. Benzer şekilde Banka Tekâfül uygulaması da Tekâfül Sigorta sisteminin yaygınlaşması açısından büyük önem göstermektedir. Bireyler finansman ihtiyaçlarını karşıladıkları bankanın yönlendirmesi ile çoğu zaman özel bir sigorta şirketi aramamakta, Şubenin yönlendirdiği (veya ilişkide olduğu) sigorta şirketince poliçesi düzenlenmektedir.

Bundan dolayıdır ki, Türkiye’de Tekafül sigortacılığın gelişimine bakmadan önce İslami bankacılığın (katılım bankacılığı) Türkiye’deki durumuna bakmak gerekir. Türkiye’de 2013 itibariyle 4 tane katılım bankası faaliyet göstermektedir. Türkiye

1980 yılların başında katılım bankalarıyla tanışmıştır. Bugün itibariyle katılım bankalarının diğer bankalar arasındaki istatistiki boyutuna baktığımızda (tablo 3) ortalama %5'ler civarında bir paya sahiptir.

Tablo 3: Katılım Bankalarının Toplam Bankacılık Sektörü Büyüklükleri İçindeki Payı

Yıl	Krediler (%)	Toplam Aktifler (%)	Mevduat (%)	Özkaynaklar (%)	Kar/Zarar (%)
2005	4.73	2.60	3.50	1.74	4.39
2006	4.84	2.94	3.78	2.65	3.69
2007	5.66	3.54	4.30	3.14	3.62
2008	5.78	3.77	4.35	4.39	5.46
2009	6.97	4.35	5.42	4.02	3.59
2010	6.44	4.58	5.67	4.06	3.47
2011	6.05	4.89	5.78	4.28	4.28
2012	6.34	5.35	6.37	4.09	3.92

Kaynak: TCMB

Katılım bankaları olarak adlandırdığımız İslami bankacılık esasına göre çalışan bu bankalar 4511 sayılı bankacılık kanununa tâbidir. Ayrıca bu bankalardaki hesaplar TMSF güvencesi altına alınmıştır. Katılım bankaları 2005 yılında yapılan düzenlemeden sonra hızlı bir şekilde büyümeye başlamışlardır. Katılım bankalarının aktif toplamı 2012 yılı sonu itibariyle yaklaşık 70 milyar TL'ye ulaşmıştır. Aktiflerin bankacılık sektöründeki oranı 2005 ve 2012 yılları arasında % 2.60'dan %5.35'e yükselmiştir. Yine aynı dönemde katılım bankaları şubeleşme konusunda hızlı bir gelişme göstermiş; 2005 yılında 290 olan şube sayısı 2012 sonu itibariyle 829'a ulaşmıştır.(BDDK, Türkiye Bankacılık Sektörü Genel Görünümü. Sektör Raporu, BDDK, Aralık 2012)

Türkiye'nin Tekafül sigortacılıkla tanışması 2010 yılının başlarına dayanmaktadır. Türkiye'de Tekafül esasına göre çalışan ilk sigorta şirketi Neova sigortadır.

Neova Sigorta; Kuwait Finance House Grubu iştirakidir. Türkiye'nin ilk ve tek tekâfül şirketi olma özelliği taşımaktadır. Faaliyetine 2010 Yılında başlamıştır ve yurt çapında yaygın 550 acente, 3 Katılım Bankası acenteliği (şube sayısı 553) bulunmaktadır. Pazar payı %0,75'tir. Neova Sigorta, Hibrid Tekafül Modeli

olarak, Teknik İşlemlerde ücretsiz vekâlet, Mali İşlemlerde ise ücretli vekalet modelini kullanmaktadır (Koç,2012:3).

Türkiye’de Tekafül esasına göre çalıştığını duyuran bir diğer şirket Asya Emekliliktir. Asya Emeklilik Türkiye’nin ilk ve tek faizsiz emeklilik şirketi olduğunu duyurmuştur. Asya Emeklilik 1 Temmuz 2011 yılında faaliyete başlamıştır.

Türkiye’de faaliyette bulunan Tekafül sigorta şirketleri topladıkları fonların büyük bir bölümünü Katılım hesaplarında değerlendirmektedirler. Özellikle Türkiye’de son zamanlarda İslami finans enstrümanlarının çeşitlenmesiyle Tekafül sigorta şirketlerinin yatırım alternatifleri gelişmiştir.

Yasal açıdan Türkiye’de Tekafül sisteminin uygulamasına bakıldığında; Türkiye’de bağımsız bir Tekafül regülasyonu bulunmamaktadır. Ancak var olan sigortacılık regülasyonu içinde Tekafül prensiplerinin uygulanmasında kısıtlayıcı herhangi bir madde bulunmamaktadır. Türkiye’deki yasal altyapı çerçevesinde, gerek katılım bankalarında tutulacak olan mevduatlarla ilgili olarak, gerekse sigortacılık yönetmeliği çerçevesinde Tekafül prensiplerinin uygulanmasını engelleyici herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.

Bunun yanı sıra Türkiye’de bireylerin sigortaya karşı tutum ve davranışlarına bakmak gerekir. Yapılan araştırmalarda genellikle şu sonuçlar çıkmaktadır. Türkiye’deki bireyler ve kurumlar başlarına bir şey gelmeden sigortaya yönelmemektedirler. Türkiye’de büyük bir sigorta pastası olduğu henüz istenilen düzeyde sigortalılık oranına ulaşılmadığı bir gerçektir ancak sigorta yaptırmamanın nedenleri arasında sigortanın haram ve kumar olduğu yada sigorta şirketlerinin faiz esasına göre çalıştıklarından kaynaklandığına yönelik bir tutum yoktur.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Son yıllarda Türkiye’de İslami finans ürünlerinin uygulanması ve gelişimi büyük bir ivme kazanmıştır. Bu gelişimi sigortacılık alanında da görmek mümkündür.

Tekafül sigortacılık sistemi islami esaslara göre çalışan bir sistemdir. Temeli ortaklık, yardımlaşma ve faizsizlik esasına dayanmaktadır.

Türkiye’de 2010 yılından sonra Tekafül sigortacılık sistemine yönelik uygulamalar hız kazanmıştır.

Türkiye’de Tekafül sigortacılık sistemini yasaklayan bir uygulama bulunmamaktadır. Ancak bu tür sigorta şirketlerinin uygulama esaslarını belirleyen bir yasal düzenlemede yoktur. Önümüzdeki yıllarda bu tür şirketlerin sigortacılık sektöründe dahada artacağı beklenmektedir. Bundan dolayıdırki Tekafül esasına göre çalışacak olan şirketlerin kamu tarafından İslami esaslara göre çalışmalarını denetleyecek kamu denetiminin yapılması daha yararlı olacaktır.

KAYNAKÇA

AlNemer, H.A. (2013). “Revisiting Takaful Insurance: A Survey on Functions and Dominant Models”, Afro Eurasian Studies, Vol. 2, Issues 1&2, Spring & Fall 2013, 231-253

BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu), 2012 “Türkiye Bankacılık Sektörü Genel Görünümü. Sektör Raporu”, Ankara.

http://tekaful.net/?page_id=78

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Tekafül>

http://www.kuveytturk.com.tr/pages/sigorta_sss.aspx

<http://www.tekafulsigorta.com>

Karayazgan, A. 2008 “Takaful (İslami Sigorta)”, Sigorta Araştırmaları Dergisi, Sayı 4.

Koç, Özgür, Değişen Dünyada Mütüel Sigorta ve Tekafül Konferans Sunumu, 12-13 Kasım 2012, http://www.segem.org.tr/basin/segem_wb_program.htm (Erişim tarihi: Eylül 2013)

Reyazat, F. And Nazeer, T. (2011). 2010 A year of innovation-islamic finance and banking report, Global İslamic Finance.

Sami Uslu, İslam’da Faiz Yasağı ve Çağdaş Finans , Zafer Yayınları,İstanbul, 2005.